

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

6. december 2012 *

»Appel — konkurrence — karteller — artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53 — det belgiske marked for internationale flyttetjenester — kartel, der omfatter tre enkeltaftaler — samlet vedvarende overtrædelse — manglende bevis for en deltager i en enkeltaftales kendskab til de andre enkeltaftaler — hel eller delvis annullation af Kommissionens beslutning — artikel 263 TEUF og 264 TEUF«

I sag C-441/11 P,

angående appel i henhold til artikel 56 i statuten for Den Europæiske Unions Domstol, iværksat den 25. august 2011,

Europa-Kommissionen ved A. Bouquet, S. Noë og F. Ronkes Agerbeek, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg,

appellant,

den anden part i appelsagen:

Verhuizingen Coppens NV, Boutsersem (Belgien), ved advocaten J. Stuyck og I. Buelens,

sagsøger i første instans,

har

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling)

sammensat af dommerne L. Bay Larsen, som fungerende formand for Fjerde Afdeling, J.-C. Bonichot, C. Toader, A. Prechal og E. Jarašiūnas (refererende dommer),

generaladvokat: J. Kokott

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 24. maj 2012,

afsagt følgende

* Processprog: nederlandsk.

Dom

- 1 Med sin appel har Europa-Kommissionen nedlagt påstand om ophævelse af dom afsagt af Den Europæiske Unions Ret den 16. juni 2011, Verhuizingen Coppens mod Kommissionen (sag T-210/08, Sml. II, s. 3713, herefter »den appellerede dom«), hvorved Retten annullerede artikel 1, litra i), og artikel 2, litra k), i Kommissionens beslutning K(2008) 926 endelig af 11. marts 2008 om en procedure efter [artikel 81 EF] og EØS-aftalens artikel 53 (sag COMP/38 543 – Internationale flyttetjenester) (herefter »den omtvistede beslutning«).

Twistens baggrund og den omtvistede beslutning

- 2 Det fremgår af den appellerede doms præmis 3-7, at Kommissionen i den omtvistede beslutning fastslog, at beslutningens adressater, herunder Verhuizingen Coppens NV (herefter »Coppens«), havde deltaget i et kartel i sektoren for internationale flyttetjenesteydelser i Belgien gennem prisfastsættelse, fordeling af kunder og ved at manipulere proceduren for indgivelse af tilbud i det mindste i perioden fra 1984 til 2003 eller måtte holdes ansvarlige for dette kartel og dermed havde begået en samlet og vedvarende overtrædelse af artikel 81 EF.
- 3 Ifølge den appellerede doms præmis 8 og 9 omfatter de af overtrædelsen berørte tjenester for det første flytninger til og fra Belgien af fysiske personers ejendele og af virksomheders eller offentlige organers ejendele. Henset til, at de omhandlede internationale flyttefirmaer alle er etableret i Belgien, og at kartellet fandt sted i Belgien, blev det geografiske centrum for kartellet anset for at være Belgien. For det andet blev karteldeltagernes samlede omsætning ved internationale flyttetjenesteydelser i Belgien af Kommissionen anslået til 41 mio. EUR for 2002, idet de involverede virksomheders samlede markedsandel af den berørte sektor var blevet fastsat til ca. 50%.
- 4 Ifølge den appellerede doms præmis 10 fastslog Kommissionen i den omtvistede beslutning, at kartellet bl.a. tilsigtede fastsættelse og fastholdelse af høje priser samt opdeling af markedet på forskellige måder, nemlig prisaftaler, aftaler om opdeling af markedet gennem fiktive tilbud, såkaldte »proformatilbud« (herefter »aftalen om proformatilbud«), og aftaler om en ordning med økonomisk kompensation for afviste bud eller for tilfælde, hvor der ikke blev afgivet bud, såkaldte »kommissioner« (herefter »aftalen om kommissioner«).
- 5 Det fremgår af den appellerede doms præmis 11, at Kommissionen i den omtvistede beslutning fastslog, at i perioden mellem 1984 og begyndelsen af 1990'erne fungerede kartellet bl.a. på grundlag af skriftlige aftaler om prisfastsættelser, idet praksissen med kommissioner og proformatilbud blev indført sideløbende. Ifølge den samme beslutning, som angivet i den nævnte dom, skulle praksissen med kommissioner betragtes som en indirekte prisfastsættelse for internationale flyttetjenester i Belgien, for så vidt som kartelmedlemmerne fakturerede disse kommissioner på afviste bud eller på bud, de havde afslået fra at give, til hinanden ved at henvise til fiktive tjenester, idet kommissionerne i øvrigt blev faktureret til kunderne.
- 6 For så vidt angår proformatilbuddene fremgår det af den appellerede doms præmis 12 og 13, at Kommissionen anførte i den omtvistede beslutning, at ved fremlæggelsen af sådanne tilbud sørgede det flyttefirma, som ønskede at opnå kontrakten, for, at den kunde, der betalte for flytningen, modtog flere tilbud. Med henblik herpå gav dette firma besked til sine konkurrenter om den samlede pris, som de skulle fakturere for den planlagte flytning, og som var højere end den pris, som det nævnte firma tilbød. Det drejede sig således om falske tilbud, som blev fremsendt af firmaer, som ikke havde til hensigt at udføre flytningen. Kommissionen fandt, at denne praksis udgjorde en manipulation af proceduren for indgivelse af tilbud, der førte til, at den pris, som blev tilbudt for flytningen, var højere, end den ville have været i en konkurrencesituation.

- 7 Ifølge den appellerede doms præmis 14 fastslog Kommissionen i den omtvistede beslutning, at disse arrangementer blev gennemført frem til 2003, og at disse komplekse aktiviteter havde det samme formål, nemlig prisfastsættelse, opdeling af markedet og således at fordreje konkurrencen.
- 8 Henset til disse forhold vedtog Kommissionen den omtvistede beslutning, hvis artikel 1 har følgende ordlyd:

»Følgende virksomheder har overtrådt [artikel 81, stk. 1, EF], og [artikel 53, stk. 1, i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde af 2. maj 1998 (EFT 1994 L 1, s. 3)] ved direkte eller indirekte at fastsætte priser for internationale flyttetjenester i Belgien, ved at opdele en del af dette marked mellem sig og ved at manipulere proceduren for indgivelse af tilbud i følgende perioder:

[...]

i) [Coppens] fra den 13. oktober 1992 til den 29. juli 2003

[...]«

- 9 Som følge heraf pålagde Kommissionen i den omtvistede beslutnings artikel 2, litra k), Coppens en bøde på 104 000 EUR, fastlagt ud fra beregningsmetoden i retningslinjer for beregningen af bøder efter artikel 23, stk. 2, litra a), i forordning nr. 1/2003 (EUT 2006 C 210, s. 2, herefter »retningslinjerne«).

Sagen for Retten og den anfægtede dom

- 10 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 4. juni 2008 anlagde Coppens sag med påstand om annullation af den omtvistede beslutnings artikel 1 og 2, for så vidt som de vedrører selskabet, og, subsidiært, en påstand om nedsættelse af den bøde, som selskabet var blevet pålagt, til maksimalt 10% af selskabets omsætning på markedet for internationale flyttetjenester i Belgien.
- 11 Til støtte for søgsmålet fremførte Coppens to principale anbringender vedrørende tilsidesættelse af artikel 81, stk. 1, EF og af artikel 23, stk. 2 og 3, i Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i [artikel 81 EF og 82 EF] (EFT 2003 L 1, s. 1), og et subsidiært anbringende med påstand om ophævelse eller nedsættelse af den bøde, som selskabet var blevet pålagt.
- 12 Det første anbringende indeholdt tre led. Med disse bestred Coppens for det første at have deltaget i et komplekst kartel, for det andet rejste selskabet tvivl om fastsættelsen af varigheden af dets deltagelse i kartellet, og for det tredje kritiserede det Kommissionen for at have undladt at vurdere den forholdsmæssige betydning af selskabets deltagelse. I forbindelse med det første led fremhævede Coppens bl.a., at selskabet alene blev kritiseret for udstedelsen af proformatilbud, og gjorde dernæst gældende, at Kommissionen ikke havde godtgjort, at selskabet havde kendskab til aftalen om kommissioner. Kommissionen kunne derfor ikke med føje konkludere, at dette selskab havde deltaget i dette komplekse kartel. Coppens gjorde desuden gældende, at aftalen om proformatilbud ikke havde konkurrencebegrænsende formål eller virkning.
- 13 Kommissionen fandt, at det var uden betydning, om konkurrencen var blevet fordrejet ved proformatilbud eller ved kommissioner. Ifølge Kommissionen drejede det sig i begge tilfælde om en konkurrencefordrejning, som generelt havde medført en forhøjelse af priserne for kunden, således at de forskellige former for karteller kunne betragtes som en samlet og vedvarende overtrædelse af artikel 81 EF.

14 Med den appellerede dom gav Retten Coppens medhold i det første anbringendes første led. Retten fastslog følgende i den appellerede doms præmis 28-32:

»28 Hvad angår anbringendets første led er det ubestridt, at [Coppens'] aktive deltagelse i kartellet alene bestod i udstedelsen af proformatilbud (jf. 173. og 296. betragtning til [den omtvistede beslutning]). I henhold til Kommissionens konstateringer er Coppens således den eneste virksomhed, som ikke har deltaget i aftalen om kommissioner.

29 [Coppens] har imidlertid benægtet at have deltaget i en samlet og vedvarende overtrædelse. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det følger af fast retspraksis, at en virksomhed, der har deltaget i en forskelligartet overtrædelse af konkurrencereglerne ved egne handlinger, der udgør en aftale eller en samordnet praksis ifølge artikel 81, stk. 1, EF, og som har til formål at begrænse konkurrencen og at medvirke til gennemførelsen af overtrædelsen i sin helhed, også kan være ansvarlig for de handlinger, som andre virksomheder har foretaget som led i den samme overtrædelse, for så vidt angår hele det tidsrum, hvor virksomheden har deltaget i den, når der er ført bevis for, at den pågældende virksomhed er bekendt med de øvrige deltageres ulovlige adfærd eller med rimelighed kan forudse denne og er indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko (Domstolens dom af 8.7.1999, sag C-49/92 P, Kommissionen mod Anic Partecipazioni, Sml. I, s. 4125, præmis 87 og 203). For at holde en virksomhed ansvarlig for en samlet og vedvarende overtrædelse er det således påkrævet, at virksomheden er bekendt (godtgjort eller formodet) med de øvrige deltageres ulovlige adfærd.

30 Det bemærkes i øvrigt, at den blotte omstændighed, at der i henseende til formålet er identitet mellem en aftale, som en virksomhed har deltaget i, og et mere omfattende kartel, ikke er tilstrækkeligt til at anse virksomheden for at have deltaget i det større kartel. Det er således kun, såfremt virksomheden i forbindelse med sin deltagelse i denne aftale vidste eller burde have vidst, at den dermed indgik i det mere omfattende kartel, at dens deltagelse i den pågældende aftale kan betragtes som udtryk for dens deltagelse i det mere omfattende kartel (Rettens dom af 20.3.2002, sag T-28/99, Sigma Technologie mod Kommissionen, Sml. II, s. 1845, præmis 45).

31 Imidlertid må det fastslås, at Kommissionen ikke har bevist, at [Coppens] i forbindelse med virksomhedens deltagelse i aftalen om proformatilbud var bekendt med de andre virksomheders konkurrencebegrænsende aktiviteter vedrørende kommissionerne, eller at den med rimelighed kunne forudse dem. Kommissionen har således udtrykkeligt anført, at for så vidt angår [Coppens'] kendskab til de øvrige deltageres ulovlige adfærd bygger [den omtvistede beslutning] ikke på konkrete beviser. Den har gjort gældende, at [Coppens] ikke har benægtet at have haft kendskab til aftalen om kommissioner og har undladt at anføre, i hvilket omfang den var informeret om de andre deltagere i overtrædelsens adfærd. [Coppens] er imidlertid på ingen måde forpligtet til af sig selv at angive, i hvilket omfang selskabet var informeret om de andre deltagere i overtrædelsens adfærd, idet bevisbyrden påhviler Kommissionen. Denne skal først bevise en omstændighed, før [Coppens] kan anfægte denne. [Coppens] har dog under retsmødet på anmodning fra Retten udtrykkeligt understreget, at selskabet ikke havde kendskab til aftalerne om kommissioner. Kommissionen har således ikke løftet bevisbyrden.

32 Under disse omstændigheder kunne Kommissionen ikke fastslå, at [Coppens] havde deltaget i en samlet og vedvarende overtrædelse.«

15 Hvad angår de konsekvenser, der skal drages af denne konklusion, bemærkede Retten i den appellerede doms præmis 33-35, at den omstændighed, at den omtvistede beslutnings konklusion ikke nævner overtrædelsens samlede og vedvarende karakter, er uden betydning, idet den bl.a. fandt, at man ikke kan udskille en retsakts konklusion fra dens begrundelse, og at det i den omtvistede beslutnings begrundelse klart er angivet, at Kommissionen holdt Coppens ansvarlig for at have deltaget i en sådan overtrædelse.

16 I den appellerede doms præmis 36 fastslog Retten følgende:

»Skønt deltagelse i en ordning med proformatilbud i sig selv kan udgøre en overtrædelse af artikel 81 EF, som kan sanktioneres med en bøde, skal [den omtvistede beslutnings] artikel 1, litra i), og artikel 2, litra k), således annulleres i overensstemmelse med [Coppens'] påstande.«

17 I den appellerede doms præmis 37 fandt Retten, at det var uforholdsmæssigt at undersøge såvel de øvrige led af Coppens' første anbringende til støtte for søgsmålet som de øvrige anbringender fremført af selskabet, og annullerede følgelig den omtvistede beslutnings artikel 1, litra i), og artikel 2, litra k).

Parternes påstande

18 I appelskriftet har Kommissionen nedlagt følgende påstande:

- Den appellerede dom ophæves.
- Kommissionen frifindes for annullationspåstanden, eller – subsidiært – den omtvistede beslutnings artikel 1, litra i), annulleres, for så vidt som Coppens holdes ansvarlig for aftalen om kommissioner.
- Bødens størrelse fastsættes til et passende beløb.
- Coppens tilpligtes at betale sagens omkostninger og den del af sagsomkostningerne ved Retten, som Domstolen finder passende.

19 Coppens har nedlagt følgende påstande:

- Appellen forkastes.
- Subsidiært, hvis Domstolen ophæver den appellerede dom helt eller delvist: Størrelsen af den af Kommissionen pålagte bøde nedsættes til 10% af selskabets omsætning på det pågældende marked.
- Kommissionen tilpligtes at betale omkostningerne for sagens behandling ved såvel Retten som under nærværende appel.

Appellen

20 Kommissionen har til støtte for sin appel påberåbt sig Rettens tilsidesættelse af artikel 263 TEUF og 264 TEUF samt af proportionalitetsprincippet.

Parternes argumenter

21 Med sit første anbringende har Kommissionen i det væsentlige gjort gældende, at Retten henset, til den begrundelse, der er anført i den appellerede doms præmis 36, med urette ikke kun anordnede en delvis ophævelse af den omtvistede beslutning, i det omfang den vedrører Coppens. I det foreliggende tilfælde er det således alene den omstændighed, at dette selskab havde eller burde have kendskab til aftalen om kommissioner, som ikke er blevet bevist. Delvis annullation af en beslutning er imidlertid ifølge fast restpraksis mulig, når de elementer, der påstås annulleret, kan udskilles fra den øvrige del af beslutningen, hvilket var tilfældet i den foreliggende sag. Det ville være urimeligt, at Retten annullerer en beslutning i sin helhed, hvis kun en del af overtrædelsen ikke kan fastslås.

- 22 Kommissionen bemærker, at den omtvistede beslutning holdt Coppens ansvarlig for en samlet og vedvarende overtrædelse, som i den omhandlede periode bestod af to forskellige elementer, nemlig aftalen om kommissioner og aftalen om proformatilbud. Retten kunne følgelig kun med føje annullere den nævnte beslutning i sin helhed med hensyn til dette selskab, hvis den havde kunnet fastslå, at Kommissionen, ud over den manglende godtgørelse af, at selskabet var bekendt med de andre virksomheders konkurrencebegrænsende aktiviteter vedrørende kommissionerne, eller at den med rimelighed kunne forudse dem, heller ikke havde godtgjort, at Coppens havde deltaget i aftalen om proformatilbud. Godtgørelsen af en sådan deltagelse og den omstændighed, at den i sig selv udgør en overtrædelse af artikel 81 EF, hersker der ikke nogen tvivl om, hvilket Retten desuden selv har erkendt.
- 23 Den appellerede dom er således i strid med retspraksis, i henhold til hvilken Retten ikke kan anordne en fuldstændig annulation, når det er åbenlyst, at det anbringende, som den anser for at være velbegrundet, blot kan begrunde en delvis annulation, idet en sådan retspraksis er udtryk for proportionalitetsprincippet.
- 24 En fuldstændig annulation af beslutninger i kartelsager med henvisning til, at der ikke er ført bevis for en del af overtrædelsen, er endvidere i strid med princippet om ordentlig retspleje og en effektiv håndhævelse af konkurrencereglerne, for så vidt som annulationen pålægger en gentagelse af procedurer, medmindre det forudsættes, at den del af overtrædelsen, som der er ført bevis for, forbliver ustraffet. Det er i øvrigt uvist, om overlapningen af sådanne procedurer er forenelig med princippet non bis in idem.
- 25 Kommissionen gør endelig gældende, at Domstolen kan træffe endelig afgørelse i sagen. De relevante omstændigheder er uomtvistede, da Coppens ikke for Retten har bestridt selskabets 67 deltagelser i gennemførelsen af aftalen om proformatilbud, således som de er fastslået og dokumenteret i den omtvistede beslutning. Kommissionen har herved tilføjet, at denne aftale både havde til formål og til følge at begrænse konkurrencen, og den indrømmer dels, at der i årene 1994 og 1995 ikke var bevis for, at Coppens deltog i gennemførelsen af den nævnte aftale, dels, at bøden kan nedsættes, hvis Coppens kun kunne holdes ansvarlig for sidstnævnte aftale.
- 26 Coppens har principalt gjort gældende, at appellen bør forkastes. For det første er der ikke nogen elementer, der kan udskilles fra den omtvistede beslutning som omhandlet i Domstolens praksis. Da Kommissionen i den omtvistede beslutning havde fastslået, at der forelå et komplekst kartel, der udgjorde en samlet og vedvarende overtrædelse af artikel 81 EF, var Retten nødvendigvis forpligtet til at udtale sig om Coppens' deltagelse i et sådant kartel. Retten fastslog således, at den blotte omstændighed, at en aftale, som en virksomhed har deltaget i, har samme formål som et samlet kartel, ikke er tilstrækkeligt til at kritisere denne virksomhed for at have deltaget i det samlede kartel. Der er ikke tale om en »del af overtrædelsen«.
- 27 For det andet tillader den nævnte retspraksis kun en delvis annulation af en beslutning, hvis en sådan delvis annulation ikke ændrer selve det materielle indhold af den pågældende beslutning. I det foreliggende tilfælde er det imidlertid kvalificeringen af den overtrædelse, som Coppens foreholdes, og derfor selve det materielle indhold af den omtvistede beslutning for selskabets vedkommende, som blev anfægtet for Retten. Annulation af denne beslutning i sin helhed, i det omfang den vedrører Coppens, er konsekvensen af den manglende godtgørelse af, at dette selskab medvirkede i alle væsentlige elementer, der gør det muligt at konstatere, at der forelå en samlet og vedvarende overtrædelse.
- 28 Retten kunne under alle omstændigheder ikke begrænse sig til en delvis annulation af den omtvistede beslutning. Den blotte ændring af bødens størrelse ville have givet Coppens en utilstrækkelig retsbeskyttelse. I et sådant tilfælde er pålæggelsen af straf for selskabet således stadig baseret på alle overtrædelsens elementer, mens blot én af disse anses for reelt at være påvist over for selskabet.

- 29 For det tredje strider den fuldstændige annulation ved den appellerede dom for det første ikke mod praksis ifølge dom af 11. december 2008, Kommissionen mod Département du Loiret (sag C-295/07 P, Sml. I, s. 9363). Det anbringende, som blev taget til følge i det foreliggende tilfælde, var rettet mod den omtvistede beslutnings fællesnævner, nemlig indsigelsen om det komplekse kartel. Annulationen af denne beslutning i sin helhed går derfor ikke ud over det rejste anbringende. For det andet kan argumentet om princippet om ordentlig retspleje og en effektiv gennemførelse af konkurrencereglerne ikke tages til følge. Det er i medfør af legalitetsprincippet kun muligt at pålægge en virksomhed straf, hvis det godtgøres, at den har begået den kritiserede overtrædelse. Da den i den nævnte beslutning konstaterede overtrædelse imidlertid er et komplekst kartel, dvs. en overtrædelse bestående af flere elementer, hvoraf hver enkelt er væsentlig for dens konstatering, fandt Retten med føje, at Kommissionen ikke havde ført tilstrækkeligt bevis for, at Coppens havde deltaget i denne overtrædelses forskellige nøgleelementer, således at denne virksomheds deltagelse i det nævnte komplekse kartel ikke kunne tiltrædes.
- 30 Coppens har subsidiært for Domstolen nedlagt påstand om, at bøden ophæves eller i hvert fald nedsættes til ikke over 10% af selskabets omsætning på det belgiske marked for internationale flyttetjenester. Mere subsidiært, såfremt Domstolen ophæver den appellerede dom og ikke annullerer den omtvistede beslutning, for så vidt som den vedrører selskabet, har Coppens for Domstolen nedlagt påstand om nedsættelse af den bøde, som var blevet pålagt selskabet, under udøvelsen af sin fulde prøvelsesret. Til støtte for disse påstande har Coppens fremsat to anbringender.
- 31 Coppens har for det første gjort gældende, at bødens grundbeløb er fastsat urigtigt, idet Kommissionen ikke har sondret mellem karteldeltagerne, selv om den var forpligtet til at tage hensyn til hver enkelt af virksomhedernes rolle i kartellet. Dette selskab har således begået en mindre alvorlig overtrædelse end den, som af Kommissionen blev antaget at foreligge for dets vedkommende, især i betragtning af selskabets rolle og begrænsede deltagelse i det pågældende kartel, dets markedsandel, som kun udgør 0,04% af det pågældende marked, og dets samlede omsætning, der var væsentlig lavere end de andre deltagere i overtrædelsen. Kommissionen kunne derfor ikke med hensyn til det nævnte selskab som for alle disse andre deltagere som udgangspunkt ved beregning af bøden anvende en procentsats på 17% af værdien af afsætningen. Coppens har endvidere godtgjort, at varigheden af den overtrædelse, som kan foreholdes selskabet, er på højst syv år, og ikke ti år og ni måneder. Endvidere burde bødens grundbeløb have været nedsat i henhold til retningslinjernes punkt 27-35. Coppens har i denne forbindelse bl.a. gjort gældende, at selskabet har fremlagt bevis for sin manglende evne til at betale og en reel risiko for insolvens.
- 32 Coppens har for det andet gjort gældende, at bøden er blevet fastsat i åbenbar strid med proportionalitetsprincippet, for så vidt som den udgjorde 10% af selskabets samlede omsætning og ca. 200% af værdien af den afsætning, der blev taget i betragtning. Kommissionen burde i overensstemmelse med retspraksis have taget hensyn til den omstændighed, at selskabets omsætning i medfør af den aktivitet, som kartellet vedrører, kun udgjorde ca. 3,2% af selskabets samlede omsætning.
- 33 Endelig har Coppens for Domstolen nedlagt påstand om, at Kommissionen i givet fald tilpligtes at betale sagens omkostninger på grundlag af artikel 69, stk. 3, andet afsnit, i Domstolens procesreglement, som nu er indeholdt i procesreglementets artikel 139.

Domstolens bemærkninger

- 34 Det er ubestridt, at Retten – efter i den appellerede doms præmis 36 at have konstateret, at Coppens' deltagelse i aftalen om proformatilbud i sig selv kunne udgøre en overtrædelse af artikel 81 EF, som kunne sanktioneres med en bøde – imidlertid fandt, at den omtvistede beslutnings artikel 1, litra i), og artikel 2, litra k), skulle annulleres. Med sit anbringende har Kommissionen anfægtet Rettens annulation af denne beslutning i sin helhed, for så vidt som den vedrører Coppens.

- 35 Det skal bemærkes, at det følger af artikel 254, stk. 6, TEUF og artikel 264, stk. 1, TEUF, at Retten erklærer den anfægtede retsakt for ugyldig, såfremt en klage, der er indbragt i henhold til artikel 263 TEUF, findes berettiget.
- 36 Som generaladvokaten har anført i punkt 25 i forslaget til afgørelse, skal artikel 264, stk. 1, TEUF, imidlertid fortolkes således, at en retsakt, der er genstand for et annulationssøgsmål, kun skal erklæres for ugyldig, i det omfang klagen findes berettiget.
- 37 Domstolen har herved allerede fastslået, at den blotte omstændighed, at Retten tager et anbringende, som sagsøgeren har påberåbt sig til støtte for sit annulationssøgsmål, til følge, ikke giver Retten ret til automatisk at annullere den anfægtede retsakt i sin helhed. En fuldstændig annulation kan således ikke fastholdes, når det er åbenlyst, at det nævnte anbringende, der udelukkende vedrører et konkret forhold i den anfægtede retsakt, blot kan medføre en delvis annulation (dommen i sagen Kommissionen mod Département du Loiret, præmis 104).
- 38 En EU-retsakt kan imidlertid kun annulleres delvist, hvis de elementer, der påstås annulleret, kan udskilles fra den øvrige del af beslutningen. Dette krav er ikke opfyldt, når en delvis annulation af en retsakt bevirker, at det materielle indhold ændres, hvilket er baseret på et objektivt og ikke et subjektivt kriterium, der har sammenhæng med den politiske vilje hos den myndighed, som har vedtaget den pågældende retsakt (jf. i denne retning dom af 24.5.2005, sag C-244/03, Frankrig mod Parlamentet og Rådet, Sml. I, s. 4021, præmis 12-14, og dommen i sagen Kommissionen mod Département du Loiret, præmis 105 og 106).
- 39 Det følger heraf i det foreliggende tilfælde, at Retten i henhold til artikel 264, stk. 1, TEUF kun med føje kunne annullere den omtvistede beslutning i sin helhed, for så vidt som den vedrører Coppens, hvis en delvis annulation af beslutningen ville have ændret det materielle indhold, hvilket skal undersøges.
- 40 Hertil bemærkes indledningsvis, at det bestemmes i den omtvistede beslutnings artikel 1, at Coppens og andre virksomheder har overtrådt artikel 81, stk. 1, EF og artikel 53, stk. 1, i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde ved direkte eller indirekte at fastsætte priser for internationale flyttetjenester i Belgien, ved at opdele en del af dette marked mellem sig og ved at manipulere proceduren for indgivelse af tilbud i perioden fra den 13. oktober 1992 til den 29. juli 2003. I den appellerede dom fastslog Retten imidlertid i dommens præmis 35 dels, at Kommissionen holder Coppens ansvarlig for at have deltaget i en samlet og vedvarende overtrædelse, dels udelukkede den i samme doms præmis 28 og 36 ikke, at aftalen om proformatilbud, som Coppens ikke bestred at have deltaget i, i sig selv kan være en overtrædelse af artikel 81 EF.
- 41 Ifølge fast retspraksis kan en tilsidesættelse af artikel 81, stk. 1, EF foreligge ikke alene ved en enkeltstående handling, men også ved en række handlinger eller en sammenhængende adfærd, selv om et eller flere elementer i rækken af handlinger eller i den sammenhængende adfærd også i sig selv og isoleret betragtet kan udgøre en tilsidesættelse af den nævnte bestemmelse. Når de forskellige handlinger indgår i en »samlet plan«, fordi de har det samme formål, nemlig at fordreje konkurrencen inden for fællesmarkedet, kan Kommissionen således med rette pålægge ansvaret for disse handlinger på grundlag af deltagelsen i overtrædelsen betragtet i sin helhed (dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, præmis 81, og dom af 7.1.2004, forenede sager C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P og C-219/00 P, Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 123, præmis 258).
- 42 En virksomhed, der har deltaget i en sådan enkelt og kompleks overtrædelse ved egne handlinger, der falder ind under de i artikel 81, stk. 1, EF omhandlede begreber aftaler og samordnet praksis med et konkurrencebegrænsende formål, og som havde til formål at bidrage til gennemførelsen af overtrædelsen i sin helhed, kan således også være ansvarlig for de handlinger, som andre virksomheder har foretaget som led i den samme overtrædelse, for så vidt angår hele det tidsrum,

hvor virksomheden har deltaget i den. Dette er tilfældet, såfremt der er ført bevis for, at virksomheden ved sin egen adfærd havde til hensigt at bidrage til de fælles mål, som deltagerne som helhed forfulgte, og at den havde kendskab til den ulovlige adfærd, som de øvrige virksomheder havde planlagt eller foretaget med de samme mål for øje, eller at den med rimelighed kunne forudse dem, og at den var indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko (dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, præmis 87 og 203, og i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 83).

- 43 En virksomhed kan således have deltaget direkte i hele den samlede konkurrencebegrænsende adfærd, som den samlede og vedvarende overtrædelse består af, i hvilket tilfælde Kommissionen med føje kan pålægge den ansvaret for hele denne adfærd og derfor den nævnte samlede overtrædelse. En virksomhed kan ligeledes have deltaget direkte i kun en del af den konkurrencebegrænsende adfærd, som den samlede og vedvarende overtrædelse består af, men have haft kendskab til al den øvrige konkurrencebegrænsende adfærd, som de øvrige karteldeltagere havde planlagt eller foretaget med de samme mål for øje, eller med rimelighed kunnet forudse dem og været indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko. I et sådant tilfælde kan Kommissionen også med føje pålægge denne virksomhed ansvaret for hele den samlede konkurrencebegrænsende adfærd, som en sådan overtrædelse består af, og hermed overtrædelserne i sin helhed.
- 44 Hvis en virksomhed derimod var direkte involveret i et eller flere af de former for konkurrencebegrænsende adfærd, som den samlede og vedvarende overtrædelse består af, men det ikke er godtgjort, at virksomheden ved sin egen adfærd havde til hensigt at bidrage til samtlige de fælles mål, som de øvrige karteldeltagere forfulgte, og at den havde kendskab til al den øvrige konkurrencebegrænsende adfærd, som de nævnte deltagere havde planlagt eller foretaget med de samme mål for øje, eller at den med rimelighed kunne forudse dem og var indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko, kan Kommissionen kun med føje pålægge virksomheden ansvaret for den adfærd, som den direkte har deltaget i, og den adfærd, som de øvrige deltagere havde planlagt eller foretaget med de samme mål for øje, som virksomheden forfulgte, og hvorom det er godtgjort, at virksomheden havde kendskab til eller med rimelighed kunne forudse adfærden og var indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko.
- 45 Dette kan imidlertid ikke føre til at fritage virksomheden for ansvaret for den adfærd, i forhold til hvilken det er ubestridt, at den har deltaget heri, eller i forhold til hvilken den faktisk kan holdes ansvarlig. Den omstændighed, at en virksomhed ikke har deltaget i samtlige de elementer, som skal være til stede, for at der er tale om et kartel, eller at den kun har spillet en mindre rolle i de elementer, som den har deltaget i, er således ikke relevant med hensyn til beviset for, at virksomheden har begået en overtrædelse, idet disse omstændigheder kun skal tages i betragtning ved vurderingen af overtrædelsens grovhed og i givet fald ved udmålingen af bøden (dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, præmis 90, og i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 86).
- 46 Det kan dog kun komme i betragtning at opdele en beslutning fra Kommissionen, i henhold til hvilken et samlet kartel kvalificeres som en samlet og vedvarende overtrædelse, på denne måde, hvis for det første den nævnte virksomhed under den administrative procedure blev sat i stand til at forstå, at den også blev foreholdt hver enkelt adfærd, som kartellet består af, og derfor at forsvare sig desangående, og hvis den nævnte beslutning for det andet er tilstrækkeligt klar i denne henseende.
- 47 Det følger heraf, at når betingelserne i denne doms foregående præmis er opfyldt, må Unionens retsinstanser, hvis de fastslår, at Kommissionen ikke i tilstrækkelig grad har godtgjort, at en virksomhed i forbindelse med sin deltagelse i et en af de former for konkurrencebegrænsende adfærd, som den samlede og vedvarende overtrædelse består af, havde kendskab til den øvrige konkurrencebegrænsende adfærd, som de øvrige karteldeltagere havde udvist med de samme mål for øje, eller med rimelighed kunne forudse denne adfærd og var indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko, heraf alene udlede den følge, at denne virksomhed ikke kan gøres ansvarlig for den øvrige konkurrencebegrænsende adfærd og derfor den samlede og vedvarende overtrædelse i sin helhed, og at den anfægtede beslutning derfor må anses for at savne grundlag i denne udstrækning.

- 48 I det foreliggende tilfælde fremgår det af den appellerede doms præmis 10-12, at Kommissionen i den omtvistede beslutning henviste til, at det pågældende kartel var udformet på tre måder: en prisaftale, en aftale om proformatilbud og en aftale om kommissioner, og udtalte, at aftalen om kommissioner skulle betragtes som en indirekte prisfastsættelse for internationale flyttetjenester i Belgien, mens aftalen om proformatilbud udgjorde en manipulation af proceduren for indgivelse af tilbud, således at de anførte priser i alle bud var forsætligt højere, end de ville have været i en konkurrencesituation. Endvidere bemærkede Retten i samme doms præmis 28, at Coppens' aktive deltagelse i kartellet ifølge den omtvistede beslutning alene bestod i aftalen om proformatilbud, og at dette selskab ikke havde deltaget i aftalen om kommissioner.
- 49 Det fremgår også af sagsakterne i sagen ved Retten og den appellerede doms præmis 25 dels, at Coppens blev sat i stand til at forstå, at selskabet ville blive pålagt ansvaret for den pågældende samlede og vedvarende overtrædelse, og at det også ville blive kritiseret for sin deltagelse i aftalen om proformatilbud som sådan, og det havde derfor mulighed for at forsvare sig desangående, dels at den omtvistede beslutning er tilstrækkeligt klar i denne henseende.
- 50 Eftersom Unionens retsinstansers konstatering af, at Kommissionen ikke i tilstrækkelig grad har godtgjort, at en virksomhed i forbindelse med sin deltagelse i et af de former for konkurrencebegrænsende adfærd, som en samlede og vedvarende overtrædelse består af, havde kendskab til den øvrige konkurrencebegrænsende adfærd, som de øvrige karteldeltagere havde udvist med de samme mål for øje, eller at virksomheden med rimelighed kunne forudse denne adfærd og var indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko, i henhold til den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 45, i øvrigt ikke kan føre til at fritage den nævnte virksomhed for ansvaret for den del af adfærden, i forhold til hvilken det er fastslået, at den har deltaget heri, eller i forhold til hvilken det er ubestridt, at den kan holdes ansvarlig, bør Unionens retsinstanser begrænse sig til at anordne en delvis annulation af den anfægtede beslutning.
- 51 Idet selve formålet med en beslutning fra Kommissionen, som fastslår en virksomheds deltagelse i et kartel i strid med artikel 81 EF, er at fastslå en eller flere handlinger, der betragtes som en sådan overtrædelse, kan en sådan delvis annulation således ikke ændre selve det materielle indhold af en sådan beslutning.
- 52 Retten behæftede under disse omstændigheder, idet den annullerede den omtvistede beslutning fuldstændigt, selv om den ikke havde rejst tvivl om Coppens' deltagelse i aftalen om proformatilbud eller om aftalens konkurrencebegrænsende karakter, sin dom med en retlig fejl.
- 53 I det omfang det endelig fremgår af det ovenstående, at Retten under omstændigheder som i det foreliggende tilfælde i givet fald med føje kunne anordne en kun delvis ophævelse af den omtvistede beslutning med hensyn til Coppens, kan dette selskab ikke for at begrunde den fuldstændige annulation af denne beslutning, som Retten nåede frem til, med føje gøre gældende, at den blotte nedsættelse af størrelsen af den bøde, som selskabet blev pålagt, ville have givet det en utilstrækkelig retsbeskyttelse.
- 54 Det følger af det foregående, at Retten ved at annullere beslutningen i sin helhed med hensyn til Coppens, selv om sidstnævntes deltagelse i aftalen om proformatilbud og den omstændighed, at dette i sig selv kan udgøre en overtrædelse af artikel 81 EF, ikke blev draget i tvivl af Retten, har tilsidesat artikel 264, stk. 1, TEUF. Idet Kommissionens anbringende således er velbegrundet, bør appellanten derfor gives medhold i appellen og den appellerede dom ophæves.

Om søgsmålet for Retten

- 55 I overensstemmelse med artikel 61, stk. 1, andet punktum, i statuten for Den Europæiske Unions Domstol kan Domstolen, når den ophæver den af Retten truffene afgørelse, selv træffe endelig afgørelse, hvis sagen er moden til påkendelse. Domstolen finder, at dette er tilfældet i den foreliggende sag.
- 56 Som det fremgår af denne doms præmis 11 og 12, fremførte Coppens for Retten to principale anbringender vedrørende tilsidesættelse af artikel 81, stk. 1, EF og af artikel 23, stk. 2 og 3, i Rådets forordning nr. 1/2003 og et subsidiært anbringende med påstand om ophævelse eller nedsættelse af den bøde, som selskabet var blevet pålagt. Det første anbringende indeholder tre led, hvorved Coppens bestrider at have deltaget i et komplekst kartel, rejser tvivl om varigheden af selskabets deltagelse i kartellet og kritiserer Kommissionen for at have undladt at vurdere den forholdsmæssige betydning af denne deltagelse.

Det første anbringendes første led

- 57 Coppens har i det væsentlige gjort gældende, at Kommissionen fejlagtigt har antaget, at selskabet deltog i en samlet og vedvarende overtrædelse. Kommissionen har ikke bevist, at dette selskab havde kendskab til aftalen om kommissioner. Coppens har endvidere gjort gældende, at aftalen om proformatilbud ikke havde konkurrencebegrænsende formål eller virkning, og at den under alle omstændigheder for det første kun i ringe omfang påvirkede markedet, for det andet deltog selskabet kun i denne aftale i meget begrænset omfang.
- 58 Kommissionen har anført, at disse argumenter ikke er begrundede.
- 59 Det bemærkes indledningsvis, at Coppens i det væsentlige har bestridt Kommissionens mulighed for at pålægge selskabet ansvaret for en samlet og vedvarende overtrædelse, idet dets deltagelse i en af de to aftaler, som overtrædelsen består af i det foreliggende tilfælde, ikke er blevet godtgjort i den forstand, hvori det i henhold til Domstolens praksis er påkrævet.
- 60 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det følger af den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 42, at Kommissionen for at godtgøre, at en virksomhed har deltaget i gennemførelsen af en samlet overtrædelse, skal føre bevis for, at denne virksomhed havde til hensigt ved sin egen adfærd at bidrage til de fælles mål, som deltagerne som helhed forfulgte, og at den havde kendskab til den konkurrencebegrænsende adfærd, som de øvrige virksomheder havde planlagt eller foretaget med de samme mål for øje, eller at den med rimelighed kunne forudse dem, og at den var indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko.
- 61 I det foreliggende tilfælde er det ubestridt, at den samlede og vedvarende overtrædelse, som Kommissionen holdt Coppens ansvarlig for, i den periode, under hvilken dette selskab blev kritiseret for at have deltaget i det pågældende kartel, bestod af to aftaler. Der er for det første tale om aftalen om proformatilbud, hvis gennemførelse er beskrevet i 229.-278. betragtning til den omtvistede beslutning, og hvis konkurrencebegrænsende karakter især fremstilles i beslutningens 358.-364. betragtning hertil. For det andet drejer det sig om aftalen om kommissioner, hvis gennemførelse er beskrevet i samme beslutnings 161.-228. betragtning, og hvis konkurrencebegrænsende karakter især fremstilles i beslutningens 351.-357. betragtning.
- 62 Hvad angår aftalen om proformatilbud skal det bemærkes, at Coppens ikke har bestridt sin deltagelse. I modsætning til det af selskabet anførte kan det desuden ikke anerkendes, at denne aftale hverken havde til formål eller til følge at begrænse konkurrencen. De virksomheder, som afgiver sådanne tilbud, giver således afkald på at konkurrere med det flyttefirma, der gør anvendelse heraf. Ligeledes ved sidstnævnte, der anmoder konkurrenterne om at udarbejde sådanne tilbud, at deres tilbud ikke

skal konkurrere med bud, der er mere konkurrencedygtige. Den virksomhed, som udfører flytningen, er herefter i stand til at anmode om en pris, der er højere, end den ville have været i en konkurrencesituation, hvilket vil være til skade for forbrugerne.

- 63 For så vidt som de i kartellet indblandede virksomheders samlede markedsandel ifølge 89. betragtning til den omtvistede beslutning var på ca. 50% af det belgiske marked for internationale flyttetjenester, hvilket Coppens ikke har bestridt, kan det desuden ikke antages, at denne aftale kun i ringe omfang påvirkede det pågældende marked og derfor ikke faldt ind under forbuddet i artikel 81, stk. 1, EF, i overensstemmelse med Domstolens praksis (dom af 9.7.1969, sag 5/69, Völk, Sml. 1969, s. 69, org.ref.: Rec. s. 295, præmis 7, og af 23.11.2006, sag C-238/05, Asnef-Equifax og Administración del Estado, Sml. I, s. 11125, præmis 50 og den deri nævnte retspraksis).
- 64 Med hensyn til Coppens' påståede begrænsede deltagelse i den nævnte aftale skal det blot påpeges, at i medfør af selve ordlyden af artikel 81, stk. 1, EF afhænger anvendelsen af forbuddet i denne bestemmelse kun af, om den aftale, som en virksomhed har deltaget i med andre, havde til formål eller til følge at begrænse konkurrencen, og om den kunne påvirke samhandelen mellem medlemsstaterne. Spørgsmålet om, hvorvidt en virksomheds individuelle deltagelse i en sådan aftale – på grund af selskabets ubetydelige stilling på det pågældende marked – i sig selv kunne begrænse konkurrencen eller påvirke samhandelen mellem medlemsstaterne, er følgelig uden relevans i forbindelse med at føre bevis for en overtrædelse.
- 65 Det følger af det anførte, at Kommissionen med rette kunne holde Coppens ansvarlig for at have deltaget i aftalen om proformatilbud i strid med artikel 81 EF.
- 66 Hvad angår aftalen om kommissioner må det omvendt bemærkes, at Kommissionen i 296. betragtning til den omtvistede beslutning fastslog, at Coppens ikke havde aftalt nogen kommissioner med resten af virksomhederne involveret i det pågældende kartel. Kommissionen kunne således kun med rette holde Coppens ansvarlig for aftalen om kommissioner, hvis den havde bevist, at dette selskab havde til hensigt ved sin deltagelse i aftalen om proformatilbud at bidrage til de fælles mål, som de øvrige karteldeltagere som helhed forfulgte, og at det havde kendskab til den aftale om kommissioner, som disse havde gennemført, eller at det med rimelighed kunne forudse den, og at det var indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko. Det må konstateres, at Kommissionen i sine indlæg mener at kunne antage, at Coppens har et sådant kendskab, idet den bl.a. fandt, at selskabet ikke har benægtet, at det blev underrettet om aftalen om kommissioner. Kommissionen har endvidere udtrykkelig erkendt, at den nævnte beslutning ikke bygger på konkrete beviser i denne henseende.
- 67 Det følger heraf, at Kommissionen ikke har opfyldt beviskravene på dette område og derfor ikke har påvist, at Coppens, da selskabet deltog i aftalen om proformatilbud, havde kendskab til den aftale om kommissioner, som de andre deltagende virksomheder i kartellet havde gennemført, eller at det med rimelighed kunne forudse den. Under disse omstændigheder kunne Kommissionen ikke lovligt holde Coppens ansvarlig for aftalen og pålægge selskabet ansvaret for samtlige de former for adfærd, som den samlede og vedvarende overtrædelse består af. I dette omfang er første led af Coppens' første anbringende til støtte for søgsmålet derfor begrundet.

Det første anbringendes andet led

- 68 Coppens har i denne henseende gjort gældende, at der ikke er noget bevis for, at selskabet deltog i overtrædelsen i årene 1994 og 1995. Kommissionen fandt derfor fejlagtigt i 547. betragtning til og artikel 1, litra i), i den omtvistede beslutning, at dette selskab havde deltaget i den pågældende overtrædelse i ti år og ni måneder.

- 69 Kommissionen har medgivet, at der for disse to år ikke er noget bevis for, at Coppens deltog i gennemførelsen af aftalen om proformatilbud. Kommissionen mener imidlertid, at dette ikke påvirker varigheden af Coppens' deltagelse i denne aftale, da det manglende bevis for en virksomheds gennemførelse af en aftale i en given periode ikke giver tilstrækkeligt grundlag for at konkludere, at der ikke foreligger en overtrædelse for denne virksomhed i løbet af den pågældende periode.
- 70 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at Domstolen allerede har udtalt, at den omstændighed, at der foreligger en konkurrencebegrænsende praksis eller aftale, i de fleste tilfælde må udledes ved en slutning ud fra et vist antal sammenfaldende omstændigheder og indicier, der, når de betragtes samlet, og i mangel af en anden logisk forklaring kan udgøre beviset for en tilsidesættelse af konkurrencereglerne (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 57, og dom af 21.9.2006, sag C-105/04 P, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied mod Kommissionen, Sml. I, s. 8725, præmis 94).
- 71 Sådanne indicier og sammenfaldende omstændigheder kan, når de vurderes som en helhed, ikke kun give oplysninger om den blotte forekomst af konkurrencebegrænsende adfærd eller aftaler, men også om varigheden af fortsat konkurrencebegrænsende adfærd eller om perioden for anvendelse af en aftale, der er indgået i strid med konkurrencereglerne (jf. i denne retning dommen i sagen Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied mod Kommissionen, præmis 95 og 96).
- 72 Hvad angår det manglende bevis for en aftales eksistens i løbet af bestemte perioder eller i det mindste med hensyn til en virksomheds gennemførelse af den i en given periode skal det bemærkes, at den omstændighed, at der ikke blev fremlagt et sådant bevis for visse bestemte perioder, ikke er til hinder for, at overtrædelsen anses for at foreligge i en periode, der samlet set er længere end denne, såfremt en sådan konstatering hviler på objektive og samstemmende indicier. I forbindelse med en overtrædelse, der udstrækker sig over flere år, er den omstændighed, at kartellet viser sig under forskellige perioder, som kan adskilles af længere eller kortere mellemrum, fortsat uden betydning for, at dette kartel eksisterer, for så vidt som de forskellige handlinger, der er en del af denne overtrædelse, forfølger et enkelt formål og er omfattet af en samlet og vedvarende overtrædelse (jf. i denne retning dommen i sagen Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied mod Kommissionen, præmis 97 og 98).
- 73 Det fremgår ligeledes af retspraksis, at den stiltiende godkendelse af et ulovligt initiativ, uden offentligt at tage afstand fra dets indhold eller gøre de administrative myndigheder opmærksom på det, virker som en tilskyndelse til at fortsætte overtrædelsen og hindrer, at den bliver opdaget. Denne medvirken udgør en form for passiv deltagelse i overtrædelsen, som kan gøre den pågældende virksomhed ansvarlig (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 84).
- 74 Desuden kan en virksomhed ikke unddrage sig sit ansvar ved at påberåbe sig, at den ikke har deltaget i samtlige de elementer, som skal være til stede, for at der er tale om et kartel, eller at dens andel i realiseringen af de elementer, som den har deltaget i, har været begrænset, idet sådanne omstændigheder ikke kan anfægte dens ansvar for overtrædelsen. Disse omstændigheder skal således kun tages i betragtning ved vurderingen af overtrædelsens grovhed og, i givet fald, ved udmålingen af størrelsen af bøden (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 86).
- 75 Selv om Kommissionen således i det foreliggende tilfælde erkender, at den ikke har ført bevis for Coppens' aktive deltagelse i aftalen om proformatilbud i årene 1994 og 1995, forholder det sig ikke desto mindre således, at Kommissionen under hensyntagen til dels, at der ikke er nogen indicier for, at Coppens i løbet af denne periode tog åbent afstand fra denne aftales indhold, navnlig ved skriftligt at oplyse konkurrenterne om selskabets ønske om ikke at deltage yderligere i aftalen, dels de mange beviser for Coppens' aktive deltagelse i den nævnte aftale efter denne periode, der navnlig er

sammenfattet i 280. betragtning til den omtvistede beslutning, og som ikke er blevet bestridt af Coppens, med rette kunne fastslå, at dette selskab kunne holdes ansvarligt for at have deltaget i den nævnte aftale uden ophør for hele perioden fra den 13. oktober 1992 til den 29. juli 2003.

- 76 Andet led af Coppens' første anbringende til støtte for søgsmålet bør derfor forkastes.

Det første anbringendes tredje led

- 77 Hvad angår Kommissionens påståede undladelse af at vurdere den forholdsmæssige betydning af Coppens' deltagelse i aftalen om proformatilbud skal det, som generaladvokaten har anført i punkt 55 i forslaget til afgørelse, blot konstateres, at selv om denne argumentation kan være relevant for vurderingen af den bøde, som er blevet pålagt dette selskab, er den i henhold til den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 74, uden betydning og må således forkastes som irrelevant, for så vidt som den som i det foreliggende tilfælde har til formål at bestride eksistensen af en overtrædelse af artikel 81 EF.
- 78 Det følger af det foregående, at idet det første anbringendes første anbringende må tages delvist til følge, eftersom Kommissionen ikke foruden aftalen om proformatilbud har godtgjort Coppens' deltagelse i den samlede og vedvarende overtrædelse, bør den omtvistede beslutnings artikel 1, litra i) – idet det er ufornuddent at tage stilling til Coppens' øvrige anbringender – annulleres, for så vidt som Kommissionen ved denne bestemmelse uden blot at konstatere Coppens' deltagelse i aftalen om proformatilbud fra den 13. oktober 1992 til den 29. juli 2003 holder dette selskab ansvarligt for aftalen om kommissioner og pålægger sidstnævnte ansvaret for den samlede og vedvarende overtrædelse.

Bøden

- 79 Endelig bemærkes for det første, at Domstolen som følge af den delvise ophævelse af den appellerede dom og i henhold til artikel 31 i forordning nr. 1/2003 har fuld prøvelsesret i overensstemmelse med artikel 261 TEUF (jf. analogt dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, præmis 218).
- 80 Selv om det for det andet er Domstolens opgave i henhold til den fulde prøvelsesret, den besidder på området, selv at vurdere de konkrete omstændigheder og overtrædelsens art og på grundlag heraf tage stilling til bødens størrelse (dom af 9.11.1983, sag 322/81, Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin mod Kommissionen, Sml. I, s. 3461, præmis 111), må udøvelsen af en fuld prøvelsesret ved fastsættelsen af bøders størrelse ikke føre til en forskelsbehandling af virksomheder, der har deltaget i en aftale eller en samordnet praksis i strid med artikel 81, stk. 1, EF. Følgelig kan de retningslinjer, der kan drages af retningslinjerne, som hovedregel vejlede Unionens retsinstanser, når de udøver den nævnte kompetence, eftersom disse retningslinjer blev anvendt af Kommissionen med henblik på beregningen af de bøder, der pålægges de andre virksomheder, som er pålagt bøder i den beslutning, som de skal påkende (jf. i denne retning dom af 16.11.2000, sag C-291/98 P, Sarrió mod Kommissionen, Sml. I, s. 9991, præmis 97 og 98, og af 28.6.2005, forenede sager C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P – C-208/02 P og C-213/02 P, Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 5425, præmis 337).
- 81 For det tredje bestemmes det i artikel 23, stk. 3, i forordning nr. 1/2003, at der ved fastlæggelse af bødens størrelse skal tages hensyn til både overtrædelsens grovhed og varighed. Desuden fremgår det af samme artikel 23's stk. 2, andet afsnit, at bøden for hver af de virksomheder, som har deltaget i overtrædelsen, ikke kan overstige 10% af den samlede omsætning i det foregående regnskabsår.
- 82 Domstolen finder under disse omstændigheder, henset til alle omstændighederne i det foreliggende tilfælde, herunder navnlig den omstændighed, at Coppens' samlede omsætning i 2002 på det belgiske marked for internationale flyttetjenester udgjorde 58 338 EUR, at den aftale om proformatilbud, som

det samme selskab deltog i, selv om den var egnet til for alvor at fordreje konkurrencen og forhøje priserne på de berørte tjenesteydelser til skade for forbrugerne og kunne kvalificeres som en horisontal aftale om prisfastsættelse og markedsopdeling og således efter sin art kunne henregnes til de mest alvorlige konkurrencebegrænsninger, ikke kunne anses for at indgå i den samlede plan, som ifølge den omtvistede beslutning blev fulgt af de øvrige deltagere af det pågældende kartel, at 67 dokumenterede tilfælde af Coppens' deltagelse i den nævnte aftale blev fastslået af Kommissionen og forbliver ubestridte, at det nævnte selskab – selv om dets rolle i den pågældende aftale kan anses for at være begrænset i 1994 og 1995 – kan anses for at have deltaget i den nævnte aftale i en periode på ti år og ni måneder, og endelig at sidstnævnte selskabs samlede omsætning i 2006 udgjorde 1 046 318 EUR, at størrelsen af den bøde, som selskabet blev pålagt i den omtvistede beslutnings artikel 2, litra k), skal nedsættes til et beløb på 35 000 EUR.

Sagens omkostninger

- 83 I henhold til artikel 184, stk. 2, i Domstolens procesreglement træffer Domstolen afgørelse om sagens omkostninger, når der gives appellanten medhold, og Domstolen selv endeligt afgør sagen.
- 84 I medfør af samme reglements artikel 138, stk. 1, der i medfør af reglementets artikel 184, stk. 1, finder anvendelse i appelsager, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Reglementets artikel 138, stk. 3, præciserer, at hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter, bærer hver part sine egne omkostninger. Ifølge samme bestemmelse kan Domstolen dog, hvis dette efter omstændighederne findes begrundet, beslutte, at en part, ud over at bære sine egne omkostninger, skal betale en del af modpartens omkostninger.
- 85 I det foreliggende tilfælde har Coppens tabt appelsagen, og Kommissionen har delvist tabet sagen i første instans. Domstolen er imidlertid ud fra sagens konkrete omstændigheder af den opfattelse, at Kommissionen foruden at bære sine egne omkostninger i begge instanser bør pålægges også at betale to tredjedele af Coppens' omkostninger i disse instanser. Coppens bærer en tredjedel af sine egne omkostninger for begge instanser.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Fjerde Afdeling):

- 1) **Dommen afsagt af Den Europæiske Unions Ret den 16. juni 2011, Verhuizingen Coppens mod Kommissionen (sag T-210/08), ophæves.**
- 2) **Artikel 1, litra i), i Kommissionens beslutning K(2008) 926 endelig af 11. marts 2008 om en procedure efter [artikel 81 EF] og EØS-aftalens artikel 53 (sag COMP/38 543 – Internationale flyttetjenester) annulleres, for så vidt som Europa-Kommissionen ved denne bestemmelse uden blot at konstatere Verhuizingen Coppens NV's deltagelse i et system af fiktive proformatilbud, såkaldte »proformatilbud«, fra den 13. oktober 1992 til den 29. juli 2003 holder dette selskab ansvarlig for en ordning med økonomisk kompensation for afviste bud eller for tilfælde, hvor der ikke blev afgivet bud, såkaldte »kommissioner«, og pålægger sidstnævnte ansvaret for den samlede og vedvarende overtrædelse.**
- 3) **Den bøde, som blev pålagt Verhuizingen Coppens NV i artikel 2, litra k), i nævnte beslutning K(2008) 926 endelig, fastsættes til 35 000 EUR.**
- 4) **Kommissionen bærer sine egne omkostninger i forbindelse med sagen i første instans og betaler derudover i appelsagen to tredjedele af Coppens' omkostninger i begge instanser.**
- 5) **Coppens bærer en tredjedel af sine egne omkostninger i sagen i første instans og appelsagen.**

Underskrifter